

Ks. STANISŁAW PISAREK

NOWE POMOCY DO STUDIOWANIA BIBLIJ, SZCZEGÓLNIE NOWEGO TESTAMENTU, W ORYGINALNYM JĘZYKU GRECKIM

W artykule mającym charakter sprawozdania przedstawię najnowsze amerykańskie pomoce do studiowania Nowego Testamentu i Biblii w celach naukowych (filologiczna analiza greckiego tekstu Nowego Testamentu) i praktycznych (przepowiadanie treści zawartych w Biblii). W uzupełnieniu dokonam porównania tych pomocy z wcześniejszymi lub analogicznymi pomocami w języku niemieckim, polskim, francuskim i łacińskim.

1. *2400 Outlines, Notes, Quotes, and Anecdotes for Sermons*. 2 volumes in 1, Archibald Naismith, Baker Book House, Grand Rapids 1991 (Volume 1 – 1967; Volume 2 – 1975), ss. 234 + 293.

Tomy opublikowane w pierw oddzielnie stanowią pomoc duszpasterską; obecnie w jednym tomie jako jeden skarbiec, bardzo poszukiwany, dla mówców, kaznodziejów i piszących. Szkocki misjonarz, Archibald Naismith, zebrał wielką liczbę opowiadań, anegdot i cytatów z prozy i poezji w czasie ponad 40 lat pracy na niwie misyjnej. Publikacja z roku 1991, stanowiąca magazyn informacji, nazwany „Skarbem not, cytatów i anegdot”, ma służyć do konstruowania kazań.

Autor, A. Naismith, prowadził szkołę misyjną w Indiach, w Narsapur; był przy tym bardzo angażowany jako kaznodzieja. Jego systematyczny zbiór zwięzłych szkiców i notatek został uporządkowany według kanonu Biblii protestanckiej (39 ksiąg w Starym Testamencie) i opublikowany jako „1200 szkiców biblijnych” w roku 1967; tu daje on wgląd w jego popularność jako kaznodziei. Tom został dobrze przyjęty przez czytelników. Autor wykorzystał w nim swoje luźne kartki, zgromadzone na przestrzeni lat przy studiowaniu Biblii. Zawierają one nauki, jakie głosił przez ponad 40 lat w języku angielskim i w języku telugu, który jest jednym z głównych języków używanym w Indiach Południowych. Autor sądził, że systematyczne uporządkowanie tych materiałów według porządku Biblii – od *Księgi Rodzaju* do *Apokalipsy* – będzie bardziej przydatne niż jakaś przypadkowa kolekcja szkiców do kazań biblijnych. Na wysuwany zarzut, że w ten sposób czyni się kaznodziejów leniwymi, można odpowiedzieć, że te szkice mają stymulować do dalszego studium i zachęcić do przedstawienia Pisma Świętego według pewnego porządku. Takie zarysy są użyteczne dla studentów, mogą stanowić pomoc w przygotowaniu się do egzaminów z przepowiadania Biblii. Byłyby jednakże pozbawione siły, gdyby nie przybrały ciała i nie zostały wypełnione w pewnej mierze energią życiową.

Książka nie powinna być traktowana jako podręcznik z kazaniami – nie ma tego celu. Różni się także od Biblii komentowanej. Można mieć nadzieję, że dostarczy także tym, którzy nie są kaznodziejami bądź katechetami, materiału do dalszego studiowania zawartości Biblii i da wgląd w metodę homiletyczną. Być może dostarczy materiałów do rozwinięcia nowych ujęć i zaprezentowania oryginalnych rozpraw.

Jako dalsza pomoc dla czytelników, kaznodziejów i studentów zostały przygotowane indeksy: indeks ogólny omówionych tematów i kompletny wykaz tekstów biblijnych. Indeks tekstów: s. 201- 221. Indeks ogólny (hasła): s. 222- 234, np. Aaron a Chrystus (kontrast), punkt 85; Sofoniasz, cztery tematy *Księgi Sofoniasza*, punkt 580. Oto przykład takiego szkicu (z tomu 1.): Łk 10,30-37 (p. 675, s.117): Dobry Samarytanin przykładem posługi (służby) chrześcijańskiej. „Idź i czyn podobnie” (Łk 10,37). 1) „Poszedł do niego – pochylił się nad nim” (Łk 10,34). 2) „Opatrzył jego rany” – lecząc go (wlewając w nie oliwę i wino), (Łk 10,34; Ga 6,1). 3) „Zaopiekował się nim” – zatrosz-

czywszy się o niego (Łk 10,34; 1 Tm 3,5). 4) „Wziął dwie monety i dał je właścicielowi gospody” – łożąc na niego (Łk 10,35; 2 Kor 12,15). 5) Powiedział: „Wynagrodzę cię” – pożyczając Panu (Łk 10,35).

P. 676: Ewangelia w opowiadaniu o Dobrym Samarytaninie. Człowiek, który wpadł między złodziei – obrazem grzesznika. 1) Jego ruina – „szedł w dół” – jego kierunek; „do Jerycha” – jego przeznaczenie (miejsce przekleństwa); „odarty, zraniony, pół żywy” – jego nieszczęście (Łk 10,30). 2) Jego religia – kapłan i lewita – reprezentanci Prawa, przeszli obok i nie uczynili nic (Łk 10,31,32). 3) Jego wybawiciel – „pewien Samarytanin”, pogardzany; ktoś, komu Żyd zachowujący Prawo odmawiał imienia (Łk 10,33). 4) Lekarstwo – oliwa i wino: wino dla oczyszczenia – przekonanie; oliwa dla leczenia – nawrócenie (Łk 10,34). 5) Jego powrót do zdrowia – zatroszczył się o niego i ten powrócił do zdrowia (Łk 10,34).

P. 674 Postawy ludzi wobec bliźnich

1. Postawa rabusia – „Co moje jest moje, a co twoje jest moje, jeśli mogę to wziąć” (Łk 10,30).

2. Postawa legalistyczna – „Co moje jest moje, a co twoje jest twoje, jeśli możesz to utrzymać” (Łk 10,31,32).

3. Postawa na wzór Chrystusa – „Co twoje jest twoje, a co moje jest twoje, jeśli tego potrzebujesz” (Łk 10,33,37). Jak ocenić tego rodzaju interpretację tekstów Pisma Świętego? Mamy tu do czynienia z interpretacją alegoryczną przypowieści, która co do gatunku literackiego nie jest alegorią, lecz parabolą. Jest odczuwana przez nas dzisiaj jako egzegeza staromodna, zdystansowana przez współczesne badania historyczno-krytyczne prowadzone po *Divino afflante Spiritu* (1943) intensywnie także przez katolików, z zaniedbaniem niekiedy tradycyjnego sensu teologicznego, który jest nosicielem zawartego w tekście orędzia zbawczego. Mamy tu do czynienia z aktualizacją, z zaniedbaniem sensu literalnego. Jest widoczna tendencja moralizatorska. Te znaczenia teologiczne i moralne muszą wynikać z analizy sensu literalnego tekstu.

Tom 2: Noty, cytaty i anegdoty.

W ciągu dekady od pierwszego wydania, książka miała wiele reprintów, co wskazuje na dobrą recepcję. Tom 2. zawiera dalszą kolekcję 1200 ilustracji i cytatów. Cel tego tomu (1975) był ten sam co pierwszego (1967). Ma pomóc zrozumieć to co bardziej współczesne, zawiera również w części to, co stanowiło repertuar dawniejszych kaznodziejów. Autor dostarcza w nim czytelnikowi i kaznodziei cytatów oraz ilustracji historycznych i biograficznych, ażeby przekazać naukę Pisma Świętego w wielości jego tematów i opowiedzieć o doświadczeniach wielu, którzy sami doświadczyli nieomylności Bożego Objawienia oraz prawdziwości wielkich i cennych obietnic Bożych. Jest nadzieja, że ta kolekcja znajdzie zainteresowanie u czytelnika, który studiuje pilnie Pismo Święte i głosi Słowo Boże dla duchowego dobra swoich bliźnich; uzna on bez wątpienia ten tom za księgę referencji.

Celem opowiedzenia wielu miejsc z prózy i poezji w nauczaniu Biblii autor starał się wskazać przy nich stosowny tekst Pisma Świętego. I to ukazują jeden z dołączonych indeksów (ss. 286- 293). Indeksy ogólny i biblijny są, o ile było to możliwe, kompletne; natomiast dodana lista referencji nie zawiera wszystkich imion. Jeśli imię autora cytatu jest znane, to wskazano je w cytacie lub po nim, niektóre imiona mniej znane znajdzie się w indeksie według porządku alfabetycznego. Autor A. Naismith skorzystał z materiałów C. H. Spurgeona, którego nazwał „księciem kaznodziejów” oraz ze zbiorów Alexa Allena, który pracując w więzieniach, dostarczył mu wielu przykładów żywotów przemienionych przez Ewangelię. Tom 2. zawiera na ss. 7-261 hasła oraz indeksy: ogólny, indeks hasel (ss. 263- 273); osób (ss. 274-285); tekstów z Biblii według kanonu Biblii protestanckiej (ss. 286-293).

O Polakach mówi ten tom w kilku hasłach (punkty: 75, 860, 974, 1013, 1061) pozytywnie. Oto przykład z tomu 2.: Memoryzacja Biblii.

Kilka lat temu prosty wieśniak w Polsce wschodniej otrzymał Biblię od kolportera, który odwiedził jego wioskę. Przeczytał ją, nawrócił się i przekazał innym. Dzięki tej

jednej Biblii dwustu ludzi stało się wierzącymi. Kiedy ten sam kolporter, Michael Billister, odwiedził tę wioskę, grupa zebrała się na modlitwę i dla posłuchania jego kazania. Billister zaproponował, żeby zamiast składania według zwyczaju świadectw, każdy z uczestników spotkania wyrecytował jakiś werset z Pisma Świętego. Na to jeden z mężczyzn zapytał: „Czy masz na myśli wersety czy rozdziały?” „Czy ktoś z was może wyrecytować rozdziały z Biblii?” – zapytał kolporter ze zdziwieniem. Wtedy okazało się, że wieśniacy nauczyli się na pamięć wielu partii z ksiąg Pisma Świętego. I tak 13 osób знаło na pamięć Ewangelię Mateusza i Łukasza oraz pół *Księgi Rodzaju*; jeden nauczył się na pamięć całą Biblię. Zaś stara Księga Biblii była tak bardzo zużyta od ciągłego czytania, że jej strony były już z trudem czytelne. Do tego przykładu dołączył autor dwa stosowne teksty biblijne: „W sercu swym przechowuję Twą mowę, by nie grzeszyć przeciw Tobie” (Ps 119.11). „A Słowo Pańskie rozszerzało się i rosło” (Dz 12.24).

Przypuszczam, że zdarzyło się to w Polsce wschodniej przed wojną, gdzie wśród prawosławnych a może i wśród katolików obu obrządków – rzymskiego i bizantyńskiego – było wiele ignorancji w zakresie znajomości Biblii, a zatem agitacja wyznań protestanckich napotykała tu na wielki głód Słowa Bożego. Szkoda, że my katolicy nie stawiamy większych wymagań przy nauczaniu Biblii. Wchodzi w to także jej memoryzacja, co postulowała adhortacja apostołska Jana Pawła II *Catechesi tradendae*, p. 55 (16 X 1979). Również katolicy mogą wiele skorzystać z obu tomów A. Naismitha w nauczaniu Biblii dzisiaj, w jej przepowiadaniu, żeby je uczynić bardziej atrakcyjnym. Jest to sprawa także współczesnej komunikacji, która wymaga obrazu. Z obu tomów trzeba jednakże korzystać krytycznie. Zakładać musimy zawsze znajomość zasad interpretacji Pisma Świętego w Kościele, zasad naukowych i teologicznych. Otrzymaliśmy w tej sprawie ostatnio nowy dokument pod tytułem *Interpretacja Biblii w Kościele*. Jest to dokument opracowany przez Papieską Komisję Biblijną i opublikowany z aprobatą Papieża w roku 1993¹.

2. *The Complete Word Study New Testament with Parallel Greek. King James Version (Nowy Testament)*. Compiled and edited by Spiros Zodhiates, Th.D., AMG Publishers, Chattanooga 1992, ss. XIV + 858 (tekst); *Pomoce do studium*, ss. 859-1217 + *A concise Dictionary of the Words in The Greek Testament with their Renderings in the Authorized English Version*. By James Strong, S.T.D., L.L.D., ss. 4-79.

Wydawcą tej publikacji jest AMG, tj. American Missions to the Greek, która została założona w 1942 r., a od 1976 r. nosi nazwę Advancing the Ministries of the Gospel. Celem tej instytucji jest dostarczenie każdej osobie na Ziemi co najmniej sposobności do usłyszenia Ewangelii i do dania na nią odpowiedzi oraz do wyrażenia miłości do Chrystusa. Celem jest też służenie pasterzom i Kościołom lokalnym poprzez informację, wyzwanie oraz dodanie im odwagi do wypełnienia ich odpowiedzialności na szerokim świecie. Jak AMG realizuje te cele? Realizuje je przez mass media w 20 krajach, przez działalność charytatywną: w 4 krajach szpitale i kliniki, a sierocińce i domy opieki w 10 krajach. Instytucja ta wydaje periodyk w postaci miesięcznika (kazania, przykłady i inne pomoce): „Pulpit + Bible Study Helps” oraz „Christ the Living Word” (CLW). Inne usługi AMG to: przeźrocza, filmy prezentujące usługi AMG, dostarczanie wykładowców na spotkania kościelne i inne funkcje.

Autor publikacji jest Grekiem z Cypru. Spiros Zodhiates otrzymał edukację grecką, dalej kształcił się na uniwersytecie amerykańskim w Kairze, w Egipcie, w Narodowym Instytucie Biblijnym (obecnie Shelton College w USA) oraz na uniwersytecie w Nowym Jorku. Doktorat z teologii zdobył w Luther Rice Seminary. Został także uhonorowany doktoratami honoris causa. Do USA przybył w roku 1946 na zaproszenie AMG. W roku 1966 został prezydentem tej organizacji. Obecnie AMG International (Advancing of the Ministries of the Gospel) służy ewangelizacji i ma swoją główną siedzibę w Chattanooga,

¹ Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, tłumaczył bp K. Romaniuk, Poznań 1994, ss. 117. Oryginał: Commission Biblique Pontificale, *L'interpretation de la Bible dans l'Eglise*, Libreria Editrice Vaticana, Roma 1993 (Collection des documents du Vatican), ss. 124.

Tennessee. S. Zodhiates jest uznanym autorytetem w sprawie Greckiego Nowego Testamentu, który wydał w języku greckim nowoczesnym. Opublikowały go Million Testaments Campaigns i the American Bible Society. Jest też autorem wielu książek egzegetycznych i broszur po grecku i angielsku. Propaguje Nowy Testament w programach radio i telewizji, realizowanych poprzez sieć stacji w USA i Kanadzie.

Krótką prezentacją książki *The Complete Word Study New Testament with Parallel Greek. King James Version*, Chattanooga 1992. Zdaniem wydawców stanowi ona rewolucyjne narzędzie dla studiujących Biblię. Wyjaśnia każde słowo w greckim Nowym Testamencie. Zawiera rezultat ponad 46 lat poszukiwań redaktora Spiros Zodhiates, wydawcy *The Complete Word Study Dictionary: New Testament*. Kody gramatyczne do kluczowych słów zostały opracowane przez George'a Hadjiantoniou, autora: *A Basic Grammar of New Testament Greek*. Ta podręczna edycja w twardej oprawie identyfikuje każde słowo greckie w Nowym Testamencie, używając kodów numerycznych słownika *Strong's Dictionary*. Został on dołączony na końcu tego tomu. Szersze określenia i wyjaśnienia słów kluczowych można znaleźć w sekcji pomocy leksykalnych (*The Lexical Aids Section*). Dołączenie oryginalnego tekstu greckiego czyni z niego wyczerpujące narzędzie do studiowania Nowego Testamentu. Format praktyczny w użyciu pozwoli niejednemu czytelnikowi zdobyć głębszy wgląd w zrozumienie Słowa Bożego.

Publikacja zawiera wprowadzenie do każdej księgi Nowego Testamentu, szczegółowe noty egzegetyczne, wyjaśnienia gramatyczne, konkordancję grecką, indeks z odniesieniami do tłumaczenia angielskiego *King James Version* oraz *An English-Greek New Testament Dictionary* J. Stronga.

Publikacja sporządzona i wydana przez Spirosa Zodhiatesa jest praktyczna w użyciu przez ofiarowanie różnych pomocy w jednym dość grubym tomie. Winna się znaleźć w bibliotece tych uczelni, w których przedmiotem nauczania jest Biblia (LXX), a w niej Nowy Testament grecki (wydziały teologiczne, seminaria duchowne z obowiązkowym kursem greki biblijnej). Przeznaczona jest zwłaszcza dla uczestników seminariów biblijnych z Nowego Testamentu i piszących na nich swoje prace naukowe magisterskie, licencjackie i doktorskie.

Wstępy do ksiąg Nowego Testamentu w edycji S. Zodhiatesa są ujęte tradycyjnie (daty, autorstwo). Czy stanowi to odbicie poglądów Kościoła greckiego, który trzyma się bardzo tradycji? Noty pod tekstem umieszczone są w niej nieraz obszernie, np. do Mt 5, 1-12 (s. 11). Pozwoli studentom pracować samodzielnie w domu, gdyż podaje kod gramatyczny pod słowem angielskiego tłumaczenia, oddającym słowo greckie, a cyfrą wskazuje zarazem jego formę podstawową w słowniku grecko-angielskim J. Stronga. Tej potrzeby nie spełnia wydany ostatnio *Grecko-polski Nowy Testament* – wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi, tłumaczenie: ks. R. Popowski SDB (KUL), M. Wojciechowski (ATK), Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 1993.

3. Analogiczne pomoce porównywalne z omówionymi publikacjami amerykańskimi:

– *The Greek New Testament*. Former Editions edited by Kurt Aland, Matthew Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger, and Allen Wikgren. Fourth Revised Edition edited by Barbara Aland, Kurt Aland, Johannes Karavidopoulos, Carlo M. Martini, and Bruce M. Metzger in cooperation with the Institute for New Testament Textual Research, Münster (Westphalia, Deutsche Bibelgesellschaft, United Bible Societies, Stuttgart 1993⁴ (1966¹, 1968², 1973³, 1983^{3c}); z dołączonym: *A Concise Greek-English Dictionary of the New Testament*. Prepared by Barclay M. Newman, Jr., Stuttgart 1971, ss. 204.

– Nestle-Aland, *Novum Testamentum Graece et Latine*, Stuttgart 1983.

– Nestle-Aland, *Das Neue Testament Griechisch und Deutsch*, Stuttgart 1986.

– E. Preuschen, *Griechisch-deutsches Taschenwörterbuch zum Neuen Testament*, W. de Gruyter, Berlin 1976⁶, ss. 197.

– M. Zerwick S.I., *Analysis philologica Novi Testamenti Graeci. Editio altera emendata*, Romae 1960; PIB, ss. XVI + 608.

– *Sprachlicher Schlüssel zum Griechischen Neuen Testament nach der Ausgabe von D. E. Nestle*. Bearbeitet von F. Rienecker, Brunnen-Verlag, Giessen-Basel 1980¹⁶, ss. XXX + 636.

– A. Schmoller, *Handkonkordanz zum Griechischen Neuen Testament*. Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart 1973¹⁵, ss. 534; podaje znaczenia łacińskie z Wulgaty.

– *Słownik grecko-polski* pod red. Z. Abramowiczówny, t. 1, Warszawa 1958, t. 2, 1960, t. 3, 1962, t. 4, 1965; uwzględnia słownictwo LXX i NT.

– Tekst grecki Nowego Testamentu w dziele S. Zoghatesa jest tekstem przyjętym w Kościele greckim i w Kościołach Wschodnich, nie jest identyczny z tekstem greckiego Nowego Testamentu, który wydało Towarzystwo Biblijne (Ateny 1962; Ateny 1980: *Greek modern Revised New Testament*).

– *Graecitas Biblica* exemplis illustratur a Maximiliano Zerwick S.I., Romae 1960⁴; Scripta Pontificii Instituti Biblici 92, pp. XVI + 172.

– F. Blass, A. Debrunner, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*. Bearbeitet von F. Rehkopf. Göttingen 1979¹⁵, Vandenhoeck – Ruprecht, ss. XXII + 512.

– M. Carrez, F. Morel, *Dictionnaire grec-français du Nouveau Testament*, Neuchâtel-Paris 1971.

– P.F.M. Abel, *Grammaire du grec biblique suivie d'un choix de papyrus*, Paris 1927.

– *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, wydanie z pełną lokalizacją greckich hasel, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych, R. Popowski SDB (KUL), Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 1995, ss. 938.

Wyrażam nadzieję, że przedstawiony zestaw pomocy do studiowania greckiego Nowego Testamentu pomoże znaleźć każdej z grup językowych odpowiednie dla siebie pomoce – władającym językiem angielskim, francuskim i niemieckim. Wszyscy zaś mają do dyspozycji *Słownik grecko-polski* pod red. Z. Abramowiczówny, Warszawa 1958-1965, a także gramatykę: P. Nowicki, *Grecyzna biblijna*. Wprowadzenie, ATK, Warszawa 1967; J. Niemirska-Pliszczyńska, *Idou ho anthropos. Ecce homo*. Wstępny podręcznik języka greckiego oparty na tekstach autorów klasycznych i Nowego Testamentu, Pallottinum, Poznań 1960; A. i K. Korusowie, *Hellenike Glotta*. Podręcznik do nauki języka greckiego, PWN, Warszawa-Kraków 1994; autorzy wprowadzają czytelnika także w świat tekstów napisanych w języku koine i w grece biblijnej.